

Sygn. akt II USKP 71/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Rączka (przewodniczący)
SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)
SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku E. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w P.
z udziałem R. w Ś.
o podleganie ubezpieczeniu społecznemu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 26 października 2021 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 14 lutego 2019 r., sygn. akt III AUa [...],

**uchyła zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 14 lutego 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...), w wyniku apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddziału w P., zmienił wyrok Sądu Okręgowego w P. z dnia 19 września 2017 r. w ten sposób, że w punkcie I. oddalił

odwołanie E. W. od decyzji organu rentowego z dnia 19 lipca 2016 r.; w punkcie II. rozstrzygnął o kosztach postępowania.

W sprawie ustalono, że decyzją z dnia 19 lipca 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w P. stwierdził, że E. W. podlegał obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu i chorobowemu jako członek R. w Ś. od 31 grudnia 1998 r. do 4 czerwca 2013 r. oraz nie podlegał obowiązkowo tym ubezpieczeniom od 5 czerwca 2013 r. do 30 września 2013 r.

Od powyższej decyzji odwołał się E. W., wnosząc o jej zmianę i ustalenie, że od 5 czerwca 2013 r. do 30 września 2013 r. podlegał obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym.

Odwołujący się E. W. od 1 marca 1975 r. rozpoczął pracę w R. w Ś. (dalej jako R.), uchwałą zarządu R. z 28 lutego 1976 r. został przyjęty w poczet jej członków.

Odwołujący się przebywał na zwolnieniu lekarskim od 22 sierpnia 2011 r. do 31 grudnia 2011 r. oraz od 9 lutego 2012 r. do 8 sierpnia 2012 r. Pobierał świadczenie rehabilitacyjne w okresie od 9 sierpnia 2012 r. do 4 czerwca 2013 r. W maju 2013 r. złożył wniosek o przyznanie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, przy czym wniosek został sporządzony przez R.. Organ rentowy wydał decyzję odmowną 21 sierpnia 2013 r. Od 5 czerwca 2013 r. odwołującemu się nie przysługiwało już prawo do świadczenia rehabilitacyjnego. Odwołujący się nie stawiał się w pracy, nie informując przy tym R. o tym, czy została mu przyznana renta.

Kolejne zwolnienie lekarskie obejmowało okres od 7 października 2013 r. do marca 2014 r. Odwołujący się skontaktował się z R. po raz pierwszy od maja 2013 r. - dopiero 11 października 2013 r., przynosząc zwolnienie lekarskie. Wówczas powiadomił R. o odmowie przyznania renty i od 1 października 2013 r. odwołujący się jest członkiem spółdzielni bez świadczenia pracy. Następnie księgowa R.18 listopada 2013 r. sporządziła korektę dokumentu ZUS ZWUA, poprawiając datę wyrejestrowania odwołującego się z ubezpieczeń na 1 października 2013 r. Na dzień 25 kwietnia 2017 r. odwołujący się był nadal członkiem spółdzielni.

Na mocy decyzji z 8 stycznia 2016 r. przyznano odwołującemu się rentę od 19 maja 2014 r. do 31 grudnia 2015 r., następnie prawo do renty zostało przedłużone do 30 września 2016 r.

Sąd drugiej instancji podniósł, iż w niniejszej sprawie stan faktyczny był bezsporny, natomiast spór dotyczył wykładni i zastosowania prawa materialnego. Zdaniem Sądu odwoławczego, trafny okazał się zarzut organu rentowego, że Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia art. 13 pkt 3 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 3 i art. 8 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 423), przez ich błędną wykładnię, a w konsekwencji przyjęcie, że odwołujący się, jako członek R. w Ś., w spornym okresie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym w sytuacji, gdy ze wskazanych przepisów wynika, że warunkiem obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym konieczne jest także faktyczne wykonywanie pracy na rzecz spółdzielni przez jej członka. Zgodnie bowiem z art. 8 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, za członka spółdzielni uważa się członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej, innej spółdzielni zajmującej się produkcją rolną oraz spółdzielni kółek rolniczych, zajmujących się produkcją rolną, działających zgodnie z art. 138-178 oraz art. 180 § 3 ustawy z 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2015 r., poz. 201 ze zm.), który wykonuje pracę na rzecz spółdzielni na innej podstawie niż stosunek pracy lub wytwarza na jej rzecz produkty rolne w prowadzonym przez siebie gospodarstwie. Ponadto w myśl art. 13 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu podlegają członkowie spółdzielni - od dnia rozpoczęcia wykonywania pracy na rzecz spółdzielni do dnia zakończenia jej wykonywania. Zgodnie zaś z art. 155 § 1 ustawy z 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, zdolny do pracy członek spółdzielni ma prawo i obowiązek pracować w spółdzielni w rozmiarze ustalany corocznie przez zarząd, stosownie do potrzeb wynikających z planu działalności gospodarczej spółdzielni.

Sąd drugiej instancji uznał na podstawie powyższych przepisów, że obowiązek ubezpieczeniowy nie obejmuje wszystkich osób, które mają status członka spółdzielni, natomiast obowiązek ten trwa od dnia rozpoczęcia pracy na rzecz danej spółdzielni do czasu jej zakończenia. Nie ma tym samym znaczenia,

kiedy dana osoba uzyskała i utraciła status członka spółdzielni, ale okres, w którym świadczyła pracę.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że prawidłowa wykładnia art. 13 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych prowadzi do wniosku, że o obowiązkowym podleganiu przez członków spółdzielni ubezpieczeniom społecznym decydują dwa elementy: formalne członkostwo w spółdzielni i faktyczne wykonywanie pracy na rzecz spółdzielni przez jej członka. O wykonywaniu pracy na rzecz spółdzielni nie może być zaś mowy w sytuacji, gdy - tak jak w niniejszej sprawie – odwołujący się bezspornie pracy nie świadczył, oczekując na decyzję organu rentowego w przedmiocie prawa do renty i ustalenia, czy jest osobą zdolną do pracy w rozumieniu przepisów emerytalno - rentowych. Przyczyny niewykonywania pracy nie mają przy tym, w ocenie Sądu Apelacyjnego, znaczenia w świetle powołanych przepisów, oznaczałoby to bowiem nieuprawnione rozszerzenie wykładni pojęcia „zakończenia pracy”, przez przyjęcie dodatkowych kryteriów w postaci usprawiedliwionych bądź nieusprawiedliwionych przyczyn niewykonywania pracy.

Sąd Apelacyjny zauważył, na marginesie, że odwołujący się w okresie od 4 czerwca 2013 r. (kiedy zakończył pobieranie świadczenia rehabilitacyjnego) do 30 września 2013 r. był zdolny do pracy, skoro prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy otrzymał dopiero od 19 maja 2014 r. Pomimo tego odwołujący się w przedmiotowym okresie nie świadczył pracy, nie przedstawił także pracodawcy żadnych innych okoliczności, które mogłyby usprawiedliwić jego nieobecność w pracy. Także i to, w ocenie Sądu drugiej instancji, przemawiało przeciwko pogładowi Sądu Okręgowego, że odwołujący nie wykonywał wówczas pracy na rzecz spółdzielni z usprawiedliwionych przyczyn.

Ubezpieczony zaskarżył powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie art. 13 pkt. 3 w związku z art. 6 ust. 1 pkt. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz art. 155 § 1 ustawy Prawo Spółdzielcze, przez „błędne wyłożenie przywołanych przepisów przejawiające się ich niezrozumieniem”.

Strona skarżąca podniosła, że naruszenie prawa materialnego ze strony Sądu Apelacyjnego przez błędną wykładnię polegało na przyjęciu, że skoro praca nie była świadczona, to doszło do jej zakończenia, dlatego w ocenie Sądu

zmaterializowała się norma prawna zawarta w art. 13 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, co skutkowało uznaniem uprawnienia R. w Ś. do wyrejestrowania odwołującego się z ubezpieczenia społecznego. Sąd drugiej instancji nie uwzględnił jednak, że członkostwo w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych determinuje całokształt praw i obowiązków związanych z zatrudnieniem w tego typu spółdzielniach. Członkowie z chwilą przystąpienia do spółdzielni uzyskują nie tylko prawa majątkowe przewidziane w Prawie spółdzielczym i statucie, ale także prawa organizacyjne, między innymi w zakresie ubezpieczeń społecznych, które każda spółdzielnia musi gwarantować. Tylko utrata członkostwa znosi niepewność w stosunkach między członkiem a spółdzielnią. Pełnomocnik skarżącego podkreślił, że Prawo spółdzielcze, jako *lex specialis*, nakazuje spółdzielniom określenie w statucie między innymi praw i obowiązków członków, zasad przyjmowania członków, wypowiedzania członkostwa, wykreślenia i wykluczania członków. W § 11 statutu R. w Ś. stanowi się, że pozbawienie członkostwa przez wykreślenie nastąpić może w przypadku nieświadczenia pracy przez okres dłuższy niż 14 dni, co oznacza *a priori*, że wszelkie skutki prawne wynikają z członkostwa. W odnośnym przypadku w ślad za przywołanym przepisem wykreślony członek zachowuje prawo do pracy przez okres jednego miesiąca, co bezwzględnie determinuje obowiązek realizacji ubezpieczenia społecznego. W tym stanie rzeczy wykładnia Sądu drugiej instancji art. 13 pkt. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jawi się jako błędna ze względu na niezrozumienie przepisu traktującego o zakończeniu pracy przez członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej tylko w przypadku ustania członkostwa. Wskazując na powyższe, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i zmianę wyroku poprzez orzeczenie, że E. W. podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu, wypadkowemu i chorobowemu w okresie od 5 czerwca 2013 r. do 30 września 2013 r. oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującego się kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W myśl art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają, z zastrzeżeniem art. 8 i 9, osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych, zwanymi dalej „członkami spółdzielni”. Przepis ten określa tytuł ubezpieczenia, jakim jest status członka spółdzielni. Podobnie rzecz się ma z pozostałymi tytułami ubezpieczenia wymienionymi w art. 6 powołanej ustawy, o których decyduje przynależność do określonego kręgu podmiotów (np. pracowników, zleceniobiorców, wykonawców pracy nakładczej, posłów, senatorów, stypendystów sportowych itd.). Z kolei art. 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych precyzuje okres podlegania ubezpieczeniom społecznych osób wymienionych w art. 6. W przypadku członków spółdzielni jest to okres „od dnia rozpoczęcia wykonywania pracy na rzecz spółdzielni do dnia zakończenia jej wykonywania” (art. 13 pkt 3). Zatem w omawianym przypadku dla istnienia obowiązku podlegania ubezpieczeniom społecznym niewystarczające jest posiadanie statusu członka spółdzielni (pozostawanie w stosunku korporacyjnym ze spółdzielnią). Koreluje to z art. 8 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych zawierającym autonomiczną definicję pojęcia „członek spółdzielni”. Zgodnie z nim, „Za członka spółdzielni uważa się członka rolniczej spółdzielni produkcyjnej, innej spółdzielni zajmującej się produkcją rolną oraz spółdzielni kółek rolniczych, zajmujących się produkcją rolną, działających zgodnie z art. 138-178 oraz art. 180 § 3 ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2020 r., poz. 275, 568, 695, 875 i 2320), który wykonuje pracę na rzecz spółdzielni na innej podstawie niż stosunek pracy lub wytwarza na jej rzecz produkty rolne w prowadzonym przez siebie gospodarstwie.”

Przywołane wyżej przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń, akcentujące „wykonywanie pracy” jako aktywujące ochronę ubezpieczeniową, należy odnieść do art. 155 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze w myśl którego zdolny do pracy członek rolniczej spółdzielni produkcyjnej ma prawo i obowiązek pracować w spółdzielni w rozmiarze ustalany corocznie przez zarząd, stosownie do potrzeb wynikających z planu działalności gospodarczej spółdzielni. Obowiązek pracy dotyczy zatem zdolnego do pracy członka spółdzielni. Wynika z tego, że

członek spółdzielni jest zwolniony z obowiązku pracy w okresie niezdolności do pracy, a więc także wtedy, gdy wyczerpał już okres pobierania zasiłku chorobowego i okres pobierania świadczenia rehabilitacyjnego. W konkluzji, usprawiedliwione taką przyczyną zaprzestanie wykonywania pracy na rzecz spółdzielni nie jest „zakończeniem wykonywania pracy” w rozumieniu art. 13 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Pojęcie to należy bowiem wyklądać z uwzględnieniem treści art. 155 § 1 Prawa spółdzielczego, co oznacza, że „zakończeniem wykonywania pracy” będzie nieusprawiedliwione odstępianie od obowiązków wynikających z członkostwa polegające *de facto* na niewykonywaniu pracy wskazanej (ustalonej) przez zarząd (zob. art. 155 § 3 Prawa spółdzielczego), przy czym stan ten nie może mieć charakteru przejściowego, lecz być na tyle utrwalony, że oczywista staje się wola członka zerwania faktycznej więzi ze spółdzielnią.

Błędny jest zatem pogląd Sądu Apelacyjnego, że nie mają znaczenia przyczyny niewykonywania pracy przez członka spółdzielni przy ustalaniu przesłanki wystąpienia „zakończenia wykonywania pracy” w rozumieniu art. 13 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

W rezultacie potwierdził się zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 13 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 155 § 1 Prawa spółdzielczego przez jego błędną wykładnię. Uchybienie to ma wpływ na wynik sprawy, bowiem Sąd Apelacyjny nie poświęcił uwagi przyczynom nieświadczenia pracy przez skarżącego, a jedynie ubocznie, marginalnie (i to bez dokonania wymaganych ustaleń) zauważył, że w okresie od 4 czerwca 2013 r. do 30 września 2013 r. (okres objęty zaskarżoną decyzją) skarżący był zdolny do pracy, co miałoby wynikać z faktu, że dopiero od 19 maja 2014 r. uzyskał prawo do renty. Tymczasem w omawianym przypadku (niezdolności do pracy członka spółdzielni) nie chodzi o niezdolność do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 1 - 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291), ale o niezdolność do pracy na skutek choroby w rozumieniu art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1133). Należy zauważyć, że z

podstawy faktycznej zaskarżonego wyroku wynika, że okres pobierania świadczenia rehabilitacyjnego zakończył się 4 czerwca 2013 r., po czym skarżący ubiegał się o rentę (w dniu 21 sierpnia 2013 r. ZUS wydał decyzję odmowną), a od 7 października 2013 r. skarżący uzyskał zwolnienie lekarskie, trwające do marca 2014 r., co mogłoby wskazywać na nieustąpienie stanu niezdolności do pracy z powodu choroby w okresie objętym zaskarżoną decyzją.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzekł jak w sentencji.